

Orjinal Makale

Türkiye’de ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında yürütülen lisansüstü tezlerin niceliksel ve içerik açısından incelemesi

İD Gülsenay Taş,¹ İD Gül Dikeç,² İD Leyla Baysan Arabacı¹

¹İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir
²Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı, ülkemizdeki ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerinin incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: 1980–2018 yılları arasında tamamlanan ve onaylanan lisansüstü tezlerinin incelendiği tanımlayıcı nitelikteki çalışma verileri, Nisan 2018’de Ulusal Tez Veri Tabanı taranarak toplandı. Verilerin incelenmesinde gelişmiş tarama yöntemi uygulanıp, enstitü olarak “Sağlık Bilimleri Enstitüsü”, anabilim dalı olarak “Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği”, “Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı” ve “Hemşirelik Ana Bilim Dalı” seçildi. Hemşirelik Ana Bilim Dalı için “psikiyatri” anahtar kelimeleri kullanıldı. Toplam ulaşılan 403 lisans üstü tezdten, çalışma örnekleme uyan 382’si araştırma kapsamında incelendi.

Bulgular: Yapılan istatistiksel değerlendirmede, tezlerin %74.6’sının (285) yüksek lisans, %25.4’ünün (97) doktora tezi olduğu belirlendi. Tezlerin %27.7’sinin deneysel ve %65.2’sinin kantitatif ve tanımlayıcı çalışma tasarımına sahip olduğu, deneysel çalışmaların %19.4’ünde psikoeğitim, %4’ünde danışmanlık ve psikoterapi, %2.1’inde tamamlayıcı tıp uygulamaları uygulandığı belirlendi. Deneysel araştırma tasarımına sahip olan tezlerin %16.5’inde ruhsal bozukluğu olan yetişkin ve çocuk hastalarla ve %67.5’inde sağlıklı popülasyonla çalışıldığı gözlemlendi.

Sonuç: Ülkemizdeki lisansüstü çalışmalarının daha çok mevcut durumu belirlemeye yönelik tanımlayıcı nitelikte olduğu ve daha sıklıkla ruhsal bozukluğu olmayan bireylerle koruyucu ruh sağlığı alanında yapıldığı belirlendi. Türkiye’de tezlerin çoğunlukla koruyucu ruh sağlığı alanında yapılması koruyucu hizmetleri öne çıkarması yönünden önemli görülmele birlikte uzmanların alanda varlık göstermesi adına ruhsal bozukluğu olan hastalarla temasın olduğu daha çok çalışma yapmaları önerilir.

Anahtar Sözcükler: Lisans üstü; ruh sağlığı ve hastalıkları hemşiresi; ruh sağlığı ve psikiyatri hemşiresi; tez.

Yaşam ömrünün uzaması, sağlık alanında ve buna paralel olarak hemşirelik eğitimi ile uygulamalarında görülen değişimler ve gelişmeler, hemşirelik alanında uzmanlık dallarının oluşmasına neden olmuştur. Bu uzmanlık alanlarından biri de psikiyatri hemşireliğidir.^[1] Amerikan Hemşireler Birliği 2007 yılında, “Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşiresini; sanat olarak kendiliğın amaçlı kullanımı, bilim olarak ise psikososyal ve nörobiyolojik kuramların, araştırma bulgularının ve hemşire-

liğin çeşitli rollerinin kullanımı ile hizmet veren bir ruh sağlığı profesyoneli” olarak tanımlamaktadır.^[1] Ülkemizde, 25 Nisan 2007 tarihinde kabul edilen Hemşirelik Kanunu’nda, “belli bir alanda lisansüstü eğitimini tamamlayan hemşirelere uzman hemşire unvanı verilir” ibaresi doğrultusunda, üniversitelerin Sağlık Bilimleri Enstitüleri bünyesinde bulunan “Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği” veya “Psikiyatri Hemşireliği” veya “Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği” yüksek lisans programların-

Konu hakkında bilinenler nedir?

- Psikiyatri hemşireliği lisansüstü tezleri, ruhsal bozukluğu olan bireyin bakımının, bilimin ışığında ve kuramsal temeller kapsamında, kanıt temelli ilerlemesi konusunda önemli bir role sahiptir.

Bu yazının bilinenlere katkısı nedir?

- Bu araştırma ile ülkemizde psikiyatri hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerin niceliği ve içeriği ile ilgili mevcut durum belirlendi: Tezlerin çoğunluğunun koruyucu ruh sağlığı hizmetleri alanında yapıldığı, yüksek lisans tezlerinin %11.6'sının, doktora tezlerinin %75.3'ünün deneysel nitelikte olduğu belirlendi.

Uygulamaya katkısı nedir?

- Bu araştırmanın, gelecekte psikiyatri hemşireliği alanında yürütülecek lisansüstü tez çalışmalarına rehber olacağı ve ışık tutacağı düşünülmektedir.

dan mezun olan hemşireler psikiyatri alanında uzman hemşire olarak varlık göstermeye başlamıştır. Bu gelişmeye paralel olarak, psikiyatri hemşireliği alanında çalışan uzmanların ve Psikiyatri Hemşireleri Derneği'nin de çabaları sonucu, psikiyatri alanında birçok alt uzmanlık alanı tanımlanmıştır. Bunlar; Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Kliniği Sorumlu Hemşiresi, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Kliniği Servis Hemşiresi, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Kliniği Poliklinik Hemşiresi, Acil Psikiyatri Hemşiresi, Adli Psikiyatri Hemşiresi, Alkol-Madde Bağımlılığı Hemşiresi, Geropsikiyatri Hemşiresi, Konsültasyon-Liyazon Psikiyatrisi Hemşiresi, Psikiyatrik Rehabilitasyon Hemşiresi, Toplum Ruh Sağlığı Hemşiresi, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Hemşiresi'dir.⁽²⁾ Ancak 19.04.2011 tarihinde yayınlanan 27910 sayılı Hemşirelik Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile bu alt uzmanlık alanlarından dört tanesi (Klinik Psikiyatri Hemşiresi, Alkol-Madde Bağımlılığı Merkezi Hemşiresi, Konsültasyon-Liyazon Psikiyatrisi Hemşiresi ve Çocuk ve Adölesan Psikiyatrisi Hemşiresi) ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinin ve bir tanesi de (Toplum Ruh Sağlığı Merkezi Hemşiresi) Halk Sağlığı Hemşireliğinin çatısı altında olmak üzere, sadece beş tanesi yasal olarak alt uzmanlık alanı olarak tanımlanmıştır.

Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliğinin tarihsel gelişimini incelediğimizde, dünyada ilk kez psikiyatri hemşireliğinde yüksek lisans programı 1955 yılında Rutgers Üniversitesi'nde başlamıştır. 1958 ve 1988 yılları arasında yüksek lisans eğitimi tamamlamış olan ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireleri sayısında büyük artış görülmüş, aynı zamanda yüzden fazla psikiyatri hemşiresi doktora eğitimini tamamlamıştır. Ülkemizde ise, 1955 yılında Hemşirelik Yüksekokullarının açılması ile lisans düzeyinde psikiyatri hemşireliği dersleri verilmeye başlanmış⁽¹⁾ ve 1968 yılında alanda ilk yüksek lisans, 1972 yılında da ilk doktora programı açılmıştır.⁽³⁾ 1970'li yıllarda alanda başlayan bilimsel etkinlikler, 1980 sonrası ivme kazanarak hızla gelişmiş ve alandaki bilimsel çalışma ve araştırma sayısındaki artışa paralel olarak⁽¹⁾ 2007 yılı ve sonrasında Psikiyatri Hemşireliği Kongresi olarak bilimsel bir toplantı çatısı altında niteliksel ve niceliksel olarak çoğalarak devam etmiştir. 2010 yılında yayın hayatına başlayan alandaki ilk sürekli bilimsel yayın organı "Psikiyatri Hemşireliği Dergisi", 2016 yılı itibarıyla hemşirelik alanında bir ilki başararak Web of Science'da taranmaya

başlamıştır. Düzenli olarak yılda 3 kez yayınlanan dergi, alanda yapılan lisansüstü bilimsel araştırmaların en sık yayınlandığı yayın organı olarak yayın hayatına devam etmektedir.

Bilimsel araştırmalar, bir ülkenin bilimsel gelişiminin en önemli göstergelerinden biridir.⁽⁴⁾ Hemşirelik alanında yapılan bilimsel araştırmaların birçoğu tezler şeklinde gerçekleştirilmektedir. Tezler, bilimsel ve tıbbi bilginin oluşmasında, bilimin yayılmasında ve hemşireliğin profesyonel bir alan olarak gelişmesinde önemli bir role sahiptir.⁽⁵⁾ Lisansüstü tezleri, hemşirelerin, farklı sorunlara çözüm üretebilme, eleştirel ve sistematik düşünebilme yeteneklerini geliştirerek ve nitelikli bakım yöntemlerini uygulayabilme becerisi kazandırarak alanın bilimsel temellerinin güçlenmesine katkı sağlar.⁽⁶⁾ Bu bağlamda, psikiyatri hemşireliği alanında başlayan lisansüstü eğitim ile yapılan tezler aracılığıyla meslekte güçlenme başlamışsa da, bugün ülkemizde bu gücün göstergesine ilişkin veriler sınırlı düzeydedir. Başka bir ifadeyle, ulusal düzeyde var olan uzman ve doktoralı psikiyatri hemşirelerinin sayıları ve lisansüstü tezlerine yönelik istatistiklere ilişkin yeterli veri bulunmamaktadır. Bu doğrultuda bu yazının amacı, ülkemizdeki ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezleri niceliksel ve içerik açısından incelemektir.

Gereç ve Yöntem**Çalışmanın Amacı**

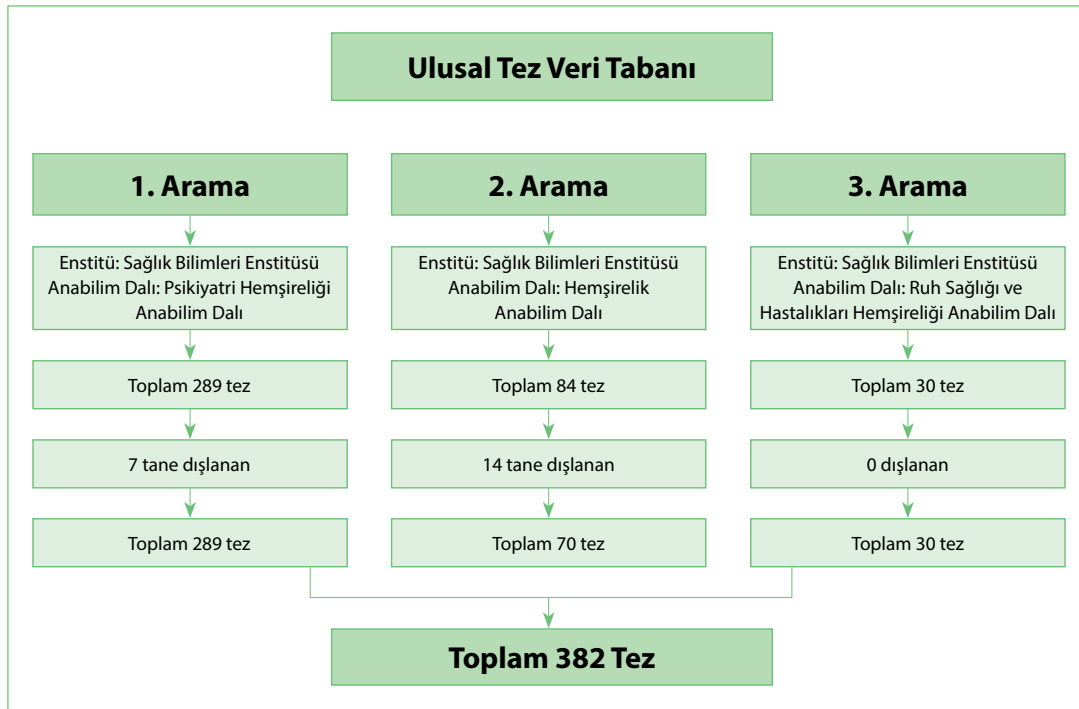
Bu araştırma, ülkemizdeki ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezleri niceliksel ve içerik açısından incelemek amacıyla yapıldı. Çalışma "ülkemizde ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezlerin sayıları, araştırma desenleri ve kullanılan yöntemler nelerdir?" sorusuna cevap aramak amacıyla planlandı.

Çalışma Deseni

Geriye dönük kohort olarak tasarlanan çalışmada 1980–2018 yılları arasında tamamlanan ve onaylanan psikiyatri hemşireliği alt uzmanlık alanı ile ilgili lisansüstü tezleri geriye dönük olarak incelendi. Çalışma verileri, Nisan 2018'de internet üzerinden Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Veri Tabanı (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) taranarak toplandı. Veriler, kullanılan gelişmiş tarama sistemi üzerinden, belirlenen üç farklı anahtar kelime ile yapılan arama sonucunda ortaya çıkan lisansüstü tezler (yüksek lisans ve doktora tezleri) değerlendirilerek elde edildi. Toplam ulaşılan 403 lisansüstü tezdən, çalışma örneklemine uyan 382 tez araştırma kapsamında incelendi (Şekil 1).

Çalışmaya Dahil Edilme ve Dışlanma Kriterleri

Araştırmaya, 1980–2018 yılları arasında Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde psikiyatri hemşireliği alanında (Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, "Hemşirelik Anabilim Dalı" ve "Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı") yapılmış ve tez künyesi açık bir şekilde sistem üzerinde yer alan tüm tezler dahil edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırmaya dâhil edilen tezler.

Yapılan ilk aramada, enstitü olarak “Sağlık Bilimleri Enstitüsü”, anabilim dalı olarak “Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı” anahtar kelimeleri seçildi. Toplamda 289 lisansüstü teze ulaşıldı ve bu tezler arasından üç tanesinin konusu işyeri hemşireliği ve dört tanesinin de ders öğretim stratejileri ile ilgili olduğu için araştırma dışı bırakıldı. Sonuç olarak yapılan ilk arama ile veri tabanına toplam 282 tez dahil edildi (Şekil 1).

Yapılan ikinci aramada enstitü olarak “Sağlık Bilimleri Enstitüsü”, anabilim dalı olarak “Hemşirelik Anabilim Dalı” anahtar kelimeleri seçildi. Toplamda 84 lisansüstü teze ulaşıldı ve bu tezler arasından altı tanesinin künyesi bulunmadığı için, sekiz tanesi ise İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı’na ait tezler olduğu için araştırma dışı bırakıldı. Sonuç olarak yapılan ikinci arama ile veri tabanına 70 lisansüstü tez dahil edildi (Şekil 1).

Yapılan üçüncü aramada ise enstitü olarak “Sağlık Bilimleri Enstitüsü”, anabilim dalı olarak “Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı” seçildi. Toplamda 30 teze ulaşıldı ve hepsi araştırmaya dahil edildi (Şekil 1).

Araştırmaya dahil edilen veriler SPSS 22.0 paket programı kullanılarak değerlendirildi. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (frekans ve yüzde dağılımları, ortalama ve standart sapma) kullanıldı.

Bulgular

Tezlerin Künyelerine İlişkin Bilgiler

Tezlerin %74.6’sının (n=285) yüksek lisans, %25.4’ünün (n=97) doktora tezi olduğu belirlendi. Yüzde 95.3’ü (n=364) kamu üniversitelerinde yapılmış olan tezlerin, %73.6’sının (n=281)

Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı programlarında, %18.6’sının (n=71) Hemşirelik Anabilim Dalı programlarında tamamlandı; %96.9’unun (n=370) tek danışman ve %99.5’inin (n=380) ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında uzman bir öğretim üyesi tarafından yürütüldüğü saptandı. Yüksek lisans tezlerinin %82.2’si (n=240) kantitatif çalışma tasarımına sahip olduğu, doktora tezlerinin ise %75.3’ünün (n=73) deneysel nitelikte olduğu belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1. Psikiyatri hemşireliği lisansüstü tezlerine ilişkin özellikler

	n	%
Tez türü		
Yüksek Lisans	285	74.6
Doktora	97	25.4
Mezun olunan okul türü		
Devlet üniversitesi	364	95.3
Vakıf üniversitesi	18	4.7
Mezun olunan enstitü programı- anabilim dalı		
Ruh sağlığı ve hastalıkları anabilim dalı	30	7.9
Ruh sağlığı ve psikiyatri anabilim dalı	281	73.6
Hemşirelik anabilim dalı	71	18.6
Tez danışmanı		
Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşiresi	380	99.5
Hekim	2	0.5
İkinci tez danışmanı		
Var	12	3.2
Yok	370	96.9

Tezlerin Veri Toplama Araçlarına İlişkin Bilgiler

Yapılan tüm tez çalışmalarının hepsinde, çalışılan grubun tanıtıcı özellikleri belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan sosyodemografik veri formu kullanıldığı belirlendi. Tezlerde kullanılan veri toplama araçları incelendiğinde; yüksek lisans tezlerinin %88.6'sının (n=253), doktora tezlerinin ise %76.2'sinin (n=74) verilerinin ülkemizde geçerlik ve güvenilirliği yapılan bir standardize ölçek ile toplandığı belirlendi. Tüm tez çalışmaları değerlendirildiğinde en çok kullanılan standardize ölçeklerin "Beck Depresyon Ölçeği", "Durumluluk-Süreklilik Kaygı Ölçeği", "Süreklilik Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği", "Ruhsal Hastalıklara Yönelik İnançlar Ölçeği", "Zarit Bakım Yükü Ölçeği", "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği", "Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği", "Aile Değerlendirme Ölçeği", "Maslach Tükenmişlik Ölçeği", "Rathus Atılganlık Envanteri" ve "UCLA Yalnızlık Ölçeği" olduğu saptanmıştır.

Tezlerin Psikiyatri Hemşireliği Alt Uzmanlık Alanları ve Desenleri

Yüksek lisans tezlerinin %44.6'sının (n=127), doktora tezlerinin

%38.1'inin (n=37) toplum ruh sağlığı alanında; yüksek lisans tezlerinin %14.6'sının (n=42), doktora tezlerinin ise %17.5'inin (n=17) klinik psikiyatri hemşireliği alanında yapıldığı saptandı. Yüksek lisans tezlerinin %11.6'sının (n=33) deneysel, %84.2'sinin (n=240) kantitatif ve tanımlayıcı, doktora tezlerinin %75.3'ünün (n=73) deneysel, %9.3'ünün (n=9) kantitatif ve tanımlayıcı çalışma tasarımına sahip olduğu belirlendi. Deneysel çalışmalarda sıklıkla girişim olarak psikoeğitim uygulandığı gözlemlendi (Tablo 2).

Lisansüstü tezlerinin süreli bir dergide yayın olarak basılıp basılmadığı incelendiğinde; yüksek lisans tezlerinin %28.1'inin (n=80), doktora tezlerinin ise %44.3'ünün (n=43) süreli bir dergide yayın olarak basılmış olduğu gözlemlendi. Yüksek lisans tezlerinin sıklıkla ulusal dergilerde, doktora tezlerinin ise uluslararası indekslerde taranan dergilerde yayınladığı belirlendi (Tablo 2).

Tezlerin Örneklem Grubuna İlişkin Bilgiler

Yüksek lisans tezlerinin %35.5'inin (n=98) sağlıklı bireylerle,

Tablo 2. Psikiyatri hemşireliği lisansüstü tezlerinin yöntemine ilişkin özellikler

Tez türü	Yüksek lisans		Doktora	
	n	%	n	%
Çalışma tasarımı	285	74.6	97	25.4
Kantitatif çalışmalar	240	84.2	9	9.3
Kalitatif çalışmalar	4	1.4	1	1
Metodolojik çalışmalar (ölçek geliştirme)	7	2.5	6	6.2
Kantitatif + kalitatif çalışmalar	1	0.4	8	8.2
Deneysel çalışmalar	33	11.6	73	75.3
Psikoeğitim	20	7	54	55.6
Danışmanlık ve psikoterapi	5	1.8	10	10.3
Tamamlayıcı tıp uygulamaları	3	1.2	3	3
Hemşirelik girişimleri	5	1.8	8	8.3
Tezde kullanılan veri toplama araçları				
Standardize ölçek	253	88.6	74	76.2
Bilgi formu	22	7.8	5	5.2
Ölçek ve bilgi formu	6	2.1	2	2.1
Yarı yapılandırılmış/yapılandırılmış görüşme formu	4	1.5	16	16.5
Psikiyatri hemşireliği alt uzmanlık alanları				
Klinik psikiyatri hemşireliği	42	14.6	17	17.5
Toplum ruh sağlığı hemşireliği	127	44.6	37	38.1
Konsültasyon-liyezon psikiyatri hemşireliği	57	20	19	19.6
Çocuk ve ergen psikiyatri hemşireliği	35	12.3	14	14.4
Geropsikiyatri hemşireliği	11	3.9	5	5.2
Adli psikiyatri hemşireliği	3	1.1	2	2.1
Alkol-madde bağımlılığı hemşireliği	10	3.5	3	3.1
Çalışmaların süreli bir dergide yayınlanması				
Evet	80	28.1	43	44.3
Hayır	205	71.9	54	55.7

%14.6'sının (n=42) ruhsal bozukluğu olan yetişkin veya çocuk ergenlerle yapıldığı; doktora tezlerinin ise %56.7'sinin (n=42) sağlıklı bireylerle, %17.5'inin (n=17) de ruhsal bozukluğu olan yetişkin veya çocuk ergenlerle yapıldığı gözlemlendi. Hastalar ile yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde, yüksek lisans tezlerinin %4.9'unun (n=14) birden fazla ruhsal bozukluğu olan bireyler ile yürütülürken, %5.6'sının (n=16) şizofreni, %2.8'inin (n=8) alkol-madde bağımlılığı, %0.4'ünün (n=1) depresyon, %1.1'inin (n=3) bipolar bozukluk tanılı hastalar ve %15.4'ünün (n=44) konsültasyon-liyezon psikiyatrisi hastaları ile yürütüldüğü saptanmıştır. Doktora tezlerinin ise %2.1'inin (n=2) birden fazla ruhsal bozukluğu olan bireylerle, %6.2'sinin şizofreni, %3.1'inin (n=3) alkol-madde bağımlılığı, %2.1'inin (n=2) depresyon, %2.1'inin (n=2) bipolar bozukluk tanılı hastalar ile yapıldığı, tezlerin %17.5'inin (n=17) konsültasyon-liyezon psikiyatrisi hastaları ile yürütüldüğü saptandı.

Tez çalışmalarının örneklem sayıları incelendiğinde normal dağılım göstermediği gözlemlendi. Yüksek lisans tezlerinin ortalama 223.52 ± 206.6 (min:6, max:1484), doktora tezlerinin ise 119.41 ± 157.44 (min:18, max:987) kişi ile yürütüldüğü saptandı (Tablo 1). Tanımlayıcı (kantitatif) nitelikteki 249 çalışmanın örneklem sayısı ortalaması 247.92 ± 210.77 (min:30,

max:1484) olarak bulunmuştur. Deneysel nitelikteki yüksek lisans tezlerinde deney grubundaki örneklem sayısı ortalaması 52.33 ± 57.61 (min:8, max:272), kontrol grubu örneklem sayısı ortalaması ise 58.74 ± 64.98 (min:8, max:272); deneysel nitelikteki doktora tezlerinde ise, deney grubundaki örneklem sayısı ortalaması 39.69 ± 33.00 (min:5, max:213), kontrol grubu örneklem sayısı ortalaması 39.19 ± 33.00 (min:15, max:214) bulunmuştur (Tablo 3).

Tartışma

Bir konu ile ilgili yapılmış bilimsel tezlerin analiz edilmesi o konunun derinliği ve yaygınlığı hakkında bilgiler vermekte, incelenen alanın genel görünümünü ortaya çıkarmaktadır. Bu özden hareketle, ülkemizde ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında yapılan lisansüstü tezleri niceliksel ve içerik açısından incelemek amacıyla yapılan bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre, psikiyatri hemşireliği alanında yapılmış tezlerin büyük bir çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Hemşirelik bilimi alanında yapılan ve lisansüstü tezlerin incelendiği benzer bir çalışmada, ruh sağlığı ve hastalıkları anabilim dalı tezleri örneklem %3.8'ini oluştur-

Tablo 3. Psikiyatri hemşireliği lisansüstü tezleri örneklemelerinin özellikleri

Tez türü	Yüksek lisans		Doktora	
	n	%	n	%
Örneklem grubu				
Ruhsal bozukluğu olan yetişkin bireyler	36	12.5	13	13.4
Ruhsal bozukluğu olan çocuk ve ergenler	6	2.1	4	4.1
Hasta yakınları	29	10.2	9	9.3
Hemşireler	71	24.9	12	12.4
Fiziksel hastalığı olan bireyler	45	15.8	17	17.5
Sağlıklı bireyler	98	35.5	42	56.7
Örneklem grubu özellikleri				
Ruhsal bozukluğu olmayan bireyler	195	68.4	63	64.9
Ruhsal bozukluğu olan bireylerin tanıları				
Şizofreni	16	5.6	6	6.2
Depresyon	1	0.4	2	2.1
Bipolar bozukluk	3	1.1	2	2.1
Obsesif kompulsif bozukluk	1	0.4	0	0
Yaygın anksiyete bozukluğu	1	0.4	0	0
Alkol-madde bağımlılığı	8	2.8	3	3.1
Demans	0	0	1	1.0
Psikotik ve borderline	0	0	1	1.0
Davranım bozukluğu	1	0.4	0	0
Ruhsal bozukluk (tüm tanıları)	14	4.9	2	2.1
	Ort.±SS		Ort.±SS	
Örneklem sayıları	223.52 ± 206.6		119.41 ± 157.44	
	Min: 6 Max: 1484		Min: 18 Max: 987	

Ort.: Ortalama; SS: Standart sapma.

maktadır. Hemşirelik alanında yapılan tüm anabilim dallarına ait lisansüstü tezlerinde yüksek lisans tezlerinin çoğunlukta olması dikkat çekmektedir.^[7] Akademisyen hemşirelerin yanı sıra klinisyen hemşirelerin de uzmanlaşmak için yüksek lisans yapmayı tercih ediyor olmasına karşın, doktora yapmayı sadece akademisyen olmayı düşünen hemşirelerin tercih ediyor olması bu durumu açıklayabilir.^[8,9] Nitekim alana katkı sağlamış doktora tezlerinin sayısı ile akademisyen psikiyatri hemşirelerinin sayısı arasındaki benzerlik bu düşünceyi desteklemektedir.

Yapılan tezlere ilişkin özellikler incelendiğinde; bu çalışmada lisansüstü tezlerin neredeyse tamamına yakınının ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında uzman bir öğretim üyesi ve tek danışman tarafından yürütüldüğü saptandı. Tel ve Sabancıoğulları'nın^[8] (2014) yaptığı bir çalışmada, doktora tez danışmanlarının %11.5'inin psikiyatri hemşiresi olmadığı; Arslan ve ark.nın^[9] (2010) çalışmasında ise, hemşirelik lisansüstü tezlerinin %20'sinin danışmanının farklı bir alandan olduğu belirlenmiş ve bunun danışmanlıkla ilgili güçlükler yaşanmasına neden olacağı açıklanmıştır. Bu verilere göre, önceki yıllara kıyasla son yıllarda ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği alanında lisansüstü tezlere daha çok psikiyatri hemşirelerinin danışmanlık yaptığı ve dolayısı ile alanda uzmanlaşma yönünde önemli bir yol kat edilmiş olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği yüksek lisans tezlerinin çoğunlukla kantitatif ve tanımlayıcı tasarıma sahip olduğu belirlendi. Ardahan ve Özsoy'un^[7] (2015) ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği alanından 42 yüksek lisans, 9 doktora tezini dâhil ettiği, hemşirelik alanında lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmada, yüksek lisans tezlerinin %47.6'sının, doktora tezlerinin ise %45.6'sının tanımlayıcı türde olduğu; yüksek lisans tezlerinin %15.2'sinin, doktora tezlerinin ise %16.2'sinin deneysel nitelikte yürütüldüğü saptanmıştır. Benzer şekilde, Besen'in^[10] (2016) hemşirelik alanında yapılmış lisansüstü tezleri incelediği çalışmada da, tüm tezlerin %39.5'inin girişimsel olmayan yöntemle yapıldığı belirlenmiştir. Arslan ve ark.nın^[9] (2010) Türkiye'de hemşirelikte doktora tez çalışmalarının özelliklerini inceledikleri çalışmada, tez çalışmalarının yarıya yakınının deneysel ya da yarı deneysel yapıldığı ve sadece %2.1'inin niteliksel olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada incelenen doktora tezlerinin ise, %9.3'ünün kantitatif ve tanımlayıcı, %75.3'ünün deneysel nitelikte olduğu ve bunların da psikoeğitim ve danışmanlık becerilerini içeren çalışmalar olduğu saptanmıştır. Yüksek lisans tezlerinin daha sıklıkla niceliksel yapıda olduğu ve daha çok mevcut durumu belirlemeye yönelik ya da ilişkisel tarzda çalışmalar olduğu ve doktora tezlerinde deneysel çalışma sayısının giderek arttığı görülmektedir. Çalışma bulgularının literatür ile farklılık göstermesi, çalışmada sadece ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği tezlerinin incelenmiş olması ve araştırmaya dahil edilen tez sayısının farklılığıyla açıklanabilir. Nitekim Tel ve Sabancıoğulları'nın^[8] (2014) ülkemizdeki psikiyatri hemşireliği alanındaki doktora tezlerini incelediği çalışmada, tezlerin %55.5'inin yarı deneysel tipte, %35.4'ünün tanımlayıcı tipte olduğu saptanmıştır. Psikiyatri hemşireliği alanında yapılan doktora tezlerinin daha çok deneysel nitelikte olması, kanıt

dayalı bilginin ve hemşirelik uygulamalarının yaygınlaştığını göstermektedir.

Yapılan tezlerin veri toplama araçları ile ilgili özellikler incelendiğinde; yapılan tez çalışmalarının tümünde kullanılan sosyodemografik veri formuna (anket formuna) ek olarak, tezlerde kullanılan veri toplama araçları incelendiğinde; yüksek lisans tezlerinin %88.6'sının (n=253), doktora tezlerinin ise %76.2'sinin (n=74) verileri, geçerlik ve güvenilirliği yapılmış en az bir standardize ölçme aracı ile elde edilmiştir. Ünsal ve Ergül'ün^[11] (2010) yaptıkları çalışmada da, benzer şekilde, daha sıklıkla veri toplama yöntemi olarak anket ve ölçeklerin kullanıldığı, Tel ve Sabancıoğulları'nın^[8] (2014) çalışmalarında, doktora tezlerinin tamamına yakınında, veri toplama aracı olarak ölçeklerin kullanıldığı belirlenmiştir. Psikiyatri alanında yürütülen doktora tezlerine kıyasla, yüksek lisans tezlerinde kullanılan standardize ölçme araç sayısının daha fazla olması, yapılmış olan yüksek lisans tezlerinin sayıca doktora tezlerinden fazla olması ve yüksek lisans tezlerinde daha sıklıkla kullanılan araştırma deseni ile açıklanabilir. Yüksek lisans tezlerinde daha sıklıkla standardize bir ölçme aracı ile yürütülen tanımlayıcı ve ilişki tarayıcı araştırma tipine karşın doktora tezlerinde daha sıklıkla metodolojik ya da kalitatif çalışma tasarımlarının tercih edildiği görülmüştür. Ülkemizde, lisansüstü tez çalışmalarında daha çok geçerlik ve güvenilirliği yapılan standardize ölçme araçlarının kullanılması sistematik ve pratik bir şekilde veri elde edilmesini olanaklı kılması bakımından önemli bir bulgudur.^[8]

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerin örneklem grubu özellikleri ve uzmanlık alanları incelendiğinde; yüksek lisans tezlerinin %14.6'sı ve doktora tezlerinin ise %17.5'i ruhsal bozukluğu olan yetişkin veya çocuk-ergenle yapılmıştır. Motamed-Jahromi ve Dehghani^[5] (2014) tarafından yapılan çalışmada, hemşirelik ve ebellek alanında yapılan yüksek lisans tezlerinin %42'sinin hasta grupları ile çalışıldığı belirlenmiştir. Bu çalışmanın aksine, hasta grupları ile yapılan araştırmalar ülkemizde daha az sayıdadır. Türkiye'de hemşirelik bilimi araştırmalarının incelendiği bir çalışmada, örneklem gruplarının sıklıkla hemşirelik öğrencileri, sağlıklı bireyler, hastalar ve hemşirelerden oluştuğu belirlenmiştir.^[11] Tel ve Sabancıoğulları'nın^[8] (2014) yaptıkları çalışmada da, psikiyatri hemşireliği doktora tezlerinin %23'ünün örneklemi hemşirelerden oluşurken, %16'sı genel klinik hastaları, %13.8'si öğrencilerden, %12.6'sı hemşirelik öğrencilerinden, %12.6'sı psikiyatri hastalarından ve %11.5'i psikiyatri hasta ailelerinden oluşmaktadır. Bu durum uzmanlık adaylarımızın, ruhsal bozukluğu olan bireylerle çalışma yaparken, bir takım bürokratik engellerle karşılaşması ile açıklanabilir. Hasta bireylerle yapılması planlanan çalışmalar için kimi zaman etik kurullardan, kimi zaman da kurumlardan izin alınırken, çalışmaya bir hekim dâhil edilmesi ya da teze bir hekimin danışmanlık yapması koşul olarak sunulabilmektedir. Bu durumun kabul edilmemesi durumunda etik kurul ya da kurum tarafından araştırmının yürütülmesine izin verilmemektedir. Bunun yanı sıra hastalar ve yakınlarından onam alınması, hasta yakınlarının çalışmaya katılmak istemesi gibi durumlar da bu alandaki çalışma sayısının sınırlılığı-

nın bir nedeni olabilmektedir. Ayrıca, ülkemizde akademisyen hemşireler aynı zamanda klinisyen olarak klinikte çalışmaktadır. Lisansüstü öğrencilerin ve danışmanlarının klinikte çalışmıyor olması, hastaların "kurumun hastası" olmaktan ziyade "hekimin hastası" olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra hekimlerin, hemşirelerin girişimsel çalışmalarla hastaya zarar verebileceği kaygısı, daha çok tanımlayıcı çalışmalar yapılmasına neden olmaktadır. Tezi yürüten adaylar zorunluluktan, ruhsal bozukluğu olmayan ya da risk altındaki gruplarla daha çok koruyucu ruh sağlığı hizmetlerine yönelik çalışmalara devam etmektedir. Yine uzman adayı hemşirelerin, lisansüstü eğitim ve tez süresinin sınırlı olması, zaman baskısının yarattığı kaygı gibi nedenlerle veri toplama, etik kurul ve kurum izinlerini daha hızlı alabildikleri alanları (toplum ruh sağlığı hemşireliği) çalışma alanı olarak tercih ettikleri gözlenmektedir.

Bu çalışmada incelenen yüksek lisans ve doktora tezlerinin büyük bir çoğunluğunun, toplum ruh sağlığı ve konsültasyon-lizyon psikiyatrisi hemşireliği alt uzmanlık alanlarında yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu çalışmaların mevzuatlarda da belirtildiği üzere, birey, aile ve toplumun ruh sağlığını koruma, geliştirme, sürdürme (TRSM Yönetmeliği)^[12] ve hasta ve ailelerine ruh sağlığını, problemlerle baş etme yollarını geliştirmeleri için yardım etmeye yönelik eğitim verme (Hemşirelik Yönetmeliği-KLP Hemşireliği)^[2] biçiminde olduğu, yani hemşirelerin ruh sağlığı hizmetlerindeki koruyucu rollerine yönelik olduğu görülmektedir. Oysa, hemşirelerin, günümüzde TRSM'lerde yürüttükleri hizmetlerin, kronik ruhsal hastalığı olan bireylerin ilaç, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin izlenmesi şeklinde yine daha çok tedavi ağırlıklı ilerlediği görülmektedir. Bu noktada, ruh sağlığını korumak ve geliştirmek adına yapılan bu tezler, sadece süregelen (kronik) ruhsal hastalıkların izlem ve değerlendirilmesini yapan toplum ruh sağlığı birimlerinde çalışan hemşirelere yönelik koruyucu hizmetleri geliştirme, hizmet kalitesini artırma adına önemli bir rehber olabilir.

Tez çalışmalarının örneklem sayıları incelendiğinde, sayıların normal dağılım göstermediği belirlendi. Yüksek lisans ve doktora tezleri kendi içlerinde incelendiğinde, farklı örneklem sayılarına sahip oldukları görülmektedir. Deneysel yüksek lisans tezlerinde deney grubundaki örneklem ortalamasının kontrol grubu örnekleminde daha büyük olduğu saptandı. Deney ve kontrol gruplarının örneklem sayılarında görülen bu fark, yüksek lisans tezlerinin hepsinin kontrol gruplu düzende yapılmaması, tek gruplu yürütülen çalışmaların da olması ile açıklanabilir.

Deneysel nitelikteki lisansüstü tez çalışmalarında kullanılan girişimlere uygulamada daha sık yer verilebilmesi ve daha geniş kitlelere ulaşması için, lisansüstü tez çalışmalarının makale olarak yayınlanması oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bu incelemede yüksek lisans tezlerinin, %28.1'inin, doktora tezlerinin ise %44.3'ünün makale olarak bir dergide yayınlandığı gözlemlendi. Doktora tezlerinin sıklıkla uluslararası, yüksek lisans tezlerinin ise sıklıkla ulusal indekslerce taranan dergilerde yayınlandığı saptandı. Deneysel çalışmaların ulusal dergilerde

basılması özellikle klinisyen hemşirelerin bu makalelere ulaşabilmeleri ve çalışmalardaki uygulamaları alana kazandırabilmeleri açısından önemlidir. Bu nedenle ülkemizde hem Türkçe hem de İngilizce makale yayınlayan uluslararası indeksli dergilerde lisansüstü yürütülen bilimsel çalışmaların basılması ayrıca önemlidir. Bu anlamda ülkemizdeki lisansüstü tezlerin büyük çoğunluğu "Psikiyatri Hemşireliği Dergisi (PHD)"nde basılmaktadır. PHD, hem Türkçe hem İngilizce makale yayınlayan alandaki ilk hemşirelik dergisi unvanına sahip önemli bir kazanımdır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışma bulguları, Yüksek Öğretim Kurumu ulusal tez veri tabanında üç farklı anahtar kelime doğrultusunda ulaşılabilen tezler ile sınırlıdır. Ayrıca lisansüstü tezlerin süreli bir dergide yayın olarak basılıp basılmadığına dair incelemede, bazı tezlerle, gönderilen dergilerin hakem önerileri doğrultusunda isim değişikliği yapılmış olma olasılığı nedeniyle ulaşılabilmiş olduğu düşünülmektedir. Bu da çalışmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

Sonuç

Ülkemizdeki lisansüstü çalışmaların daha çok mevcut durumu belirlemeye yönelik tanımlayıcı nitelikte olduğu ve daha sıklıkla ruhsal bozukluğu olmayan bireyler ile ruh sağlığını koruma ve geliştirme amacıyla yapıldığı belirlendi. Türkiye'de ruh sağlığı hizmetlerinin daha çok tedavi merkezli yürütüldüğü düşünüldüğünde, ruhsal bozukluğu olan hastalarla temasın olduğu daha çok çalışmaya gereksinim olduğu görülmektedir. Sadece klinik psikiyatri hemşireliği değil, son yıllardaki artan çocuk ve ergen ruh sağlığı sorunları, açılan yataklı psikiyatri servisleri ve bu alanda çalışmaların sınırlı olması nedeniyle çocuk ve ergen psikiyatri hemşireliği çalışmalarına da ihtiyaç vardır. Bunun yansısı, ülkemizde bağımlılık istatistiklerinin her geçen gün giderek artması ve bağımlılık yaşının düşmesi gibi nedenlerle gelecek için ruh sağlığı açısından riskli alanlardan biri olan alkol-madde bağımlılığı üzerine çalışmalar yapmanın son dönemde önemi daha da artmıştır. Ayrıca, son yıllarda artan yaşlı nüfus ve paralel olarak organik ya da ruhsal bozuklukların görülme sıklığındaki artış geropsikiyatri hemşireliğini ülkemizde yeni parlayan bir alan olarak karşımıza çıkarmaktadır. Ruhsal bozukluk nedeniyle akli yeterlilikteki yeti yitimine bağlı suçta karışma öyküsü bulunan hastaların tedavi ve bakımlarının yürütülmesi gereken yüksek güvenli kurulumların açılmaya başlaması ve henüz çok yeni olan bu birimlerde çalışacak olan sağlık ekibi üyelerine rehber niteliği taşıyacak bilimsel çalışma sayısının yok denecek kadar az olması ülkemizde adli psikiyatri hemşireliği alanını hala bakir kılmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı alt uzmanlık dallarında uygulamaya dayanan ve yansıyan tezler yapılması, görünürlüğü daha da arttıracaktır. Ayrıca, değişkenler arası sebep sonuç ilişkisinin kurulabildiği, kanıt değeri yüksek deneysel çalışmaların ve lisansüstü eğitim süresine uygun, uzun süreli takip çalışmalarının sayısının artırılması, bu

çalışmalarda standardize ölçme araçlarının kullanılması, çalışmaların sahaya aktarılarak yaygınlaştırılması, yayına dönüştürülmesi ve daha çok kişiye ulaştırılması önerilir. Böylece ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik kanıta dayalı, daha nitelikli bakım hizmetleri sunulabilir ve bu bireyler güçlendirilebilir.

Çıkar çatışması: Bildirilmemiştir.

Hakem değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazarlık katkıları: Konsept – G.D., L.B.A.; Dizayn – G.D., L.B.A.; Denetim – L.B.A.; Materyal – G.D., L.B.A., G.T.; Veri toplama veya işleme – G.T.; Analiz ve yorumlama – G.D., G.T.; Literatür arama – G.D., G.T.; Yazan – G.D., G.T.; Kritik revizyon – G.D., L.B.A.

Kaynaklar

- Özbaş D, Buzlu S. Geçmişten Günümüze Psikiyatri Hemşireliği. İÜFN Hem Derg 2011;19:187–93.
- TC Sağlık Bakanlığı. Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. 2011. Available at: <https://www.saglik.gov.tr/TR,10526/hemsirelik-yonetmeliginde-degisiklik-yapilmasina-dair-yonetmelik-yayimlanmistir.html>. Accessed July 25, 2019.
- Üstün B. Psychiatric Nursing in Turkey Real or a Myth? J Psychiatr Nurs 2016;7:157–62.
- Akhondzadeh S, Ebadifar A, Baradaran Eftekhari M, Falahat K. Medical Science and Research in Iran. Arch Iran Med 2017;20:665–72.
- Motamed-Jahromi M, Leila Dehghani S. Nursing MSc theses: a study of an Iranian College of Nursing and Midwifery in two decades (1990-2010). Glob J Health Sci 2014;6:118–24.
- Ogunyemi D, Bazargan M, Norris K, Jones-Quaidoo S, Wolf K, Edelstein R, et al. The development of a mandatory medical thesis in an urban medical school. Teach Learn Med 2005;17:363–9.
- Ardahan M, Özsoy S. Türkiye’de Hemşirelik Araştırmalarındaki Eğilimler: Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir Çalışma. Gümüşhane Univ J Heal Sci 2015;4:516–34.
- Tel H, Sabancıoğulları S. Psikiyatri Hemşireliği Doktora Tezlerinin Özellikleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Derg 2014;7:178–85.
- Arslan F, Uzun Ş, Oflaz F. Türkiye’de Hemşirelikte Doktora Tez Çalışmalarının Özellikleri , Yaşanan Güçlükler ve Tezlerin Kullanımı. Türkiye Klin J Nurs Sci 2010;2:110–22.
- Büyükkaya Besen D. Examining post graduate theses in nursing in turkey between 1980-2015. Int J Heal Sci Res Policy 2016;1:46–51.
- Ünsal A, Ergül N. Türkiye’deki hemşirelik araştırmalarında kullanılan veri toplama araçları. Uluslararası İnsan Bilim Derg 2010;7:432–8.
- TC Sağlık Bakanlığı. Toplum Ruh Sağlığı Hizmetleri Hakkında Yönerge. 2014. Available at: https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/21881,trsm-yonergepdf.pdf?0&_tag1=FD7BB76536D945F5DE49E31D237A7F5E47CAFB8B. Accessed July 25, 2019.